

Základy složitosti a vyčíslitelnosti

NTIN090

Petr Kučera

2022/23 (9. přednáška)

Vrcholové pokrytí a další problémy

NP-úplnost VRCHOLOVÉHO POKRYTÍ

VRCHOLOVÉ POKRYTÍ

Instance: Neorientovaný graf $G = (V, E)$ a celé číslo $k \geq 0$.

Otázka: Existuje množina vrcholů $S \subseteq V$ velikosti nejvýš k , která obsahuje alespoň jeden vrchol z každé hrany $\{u, v\} \in E$ (tedy $\{u, v\} \cap S \neq \emptyset$)?

Věta

3-SAT je polynomiálně převoditelný na VRCHOLOVÉ POKRYTÍ.

- VRCHOLOVÉ POKRYTÍ patří do NP
- Polynomiální verifikátor ověřuje, zda množina vrcholů S tvoří vrcholové pokrytí velikosti nejvýš k

Důsledek

VRCHOLOVÉ POKRYTÍ je NP-úplné.

Problémy související s VRCHOLOVÝM POKRYTÍM

KLIKA (**CLIQUE**) Obsahuje G jako podgraf kliku, tj. úplný graf, na k vrcholech?

NEZÁVISLÁ MNOŽINA (**INDEPENDENT SET**): Obsahuje G nezávislou množinu velikosti k ?

- Množina vrcholů S je **nezávislá**, pokud mezi žádnými dvěma vrcholy z S nevede hrana.

HRA NOVÉHO POKRYTÍ (**EDGE COVER**) Existuje v G množina hran velikosti nejvýš k , která pokrývá všechny vrcholy?

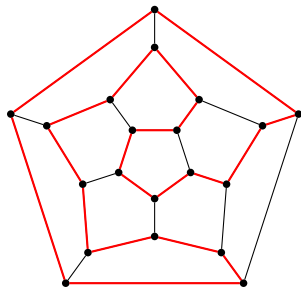
- Problémy **KLIKA** a **NEZÁVISLÁ MNOŽINA** jsou NP-úplné
- Problém **HRA NOVÉHO POKRYTÍ** je řešitelný v polynomiálním čase

Hamiltonovská kružnice

HAMILTONOVSKÁ KRUŽNICE (HK, HAMILTONIAN CYCLE)

Instance: Neorientovaný graf $G = (V, E)$.

Otázka: Existuje v grafu G cyklus vedoucí přes všechny vrcholy?

Věta (Bez důkazu)

HAMILTONOVSKÁ KRUŽNICE je NP-úplný problém.

Třírozměrné párování

TŘÍROZMĚRNÉ PÁROVÁNÍ (3DM, 3D MATCHING)

Instance: Množina $M \subseteq W \times X \times Y$, kde W , X a Y jsou množiny velikosti q .

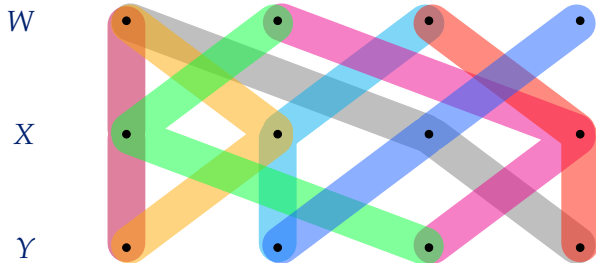
Otázka: Má M perfektní párování? Tj. lze v M vybrat q po dvou disjunktních trojic?

Věta (Bez důkazu)

TŘÍROZMĚRNÉ PÁROVÁNÍ je NP-úplný problém.

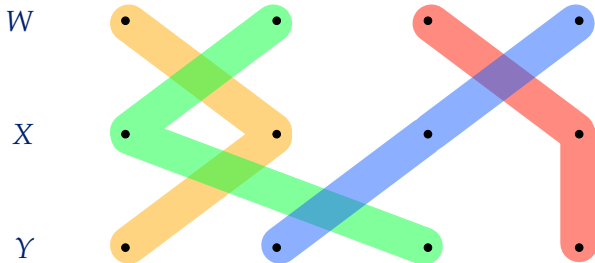
Příklad 3DM

Množina trojic $M \subseteq W \times X \times Y$

Příklad 3DM

Perfektní párování $M' \subseteq M$

LOUPEŽNÍCI (PARTITION)

Instance: Množina předmětů A , s každým předmětem $a \in A$ asociované přirozené číslo $s(a)$ (váha, cena, velikost).

Otázka: Existuje $A' \subseteq A$, pro kterou platí, že

$$\sum_{a \in A'} s(a) = \sum_{a \in A \setminus A'} s(a)?$$

Věta (Bez důkazu)

LOUPEŽNÍCI je NP-úplný problém.

BATOH (KNAPSACK)

Instance: Množina předmětů A , s každým předmětem $a \in A$ asociovaná velikost $s(a) \in \mathbb{N}$ a cena $v(a) \in \mathbb{N}$, velikost batohu $B \in \mathbb{N}$ a limit na cenu $K \in \mathbb{N}$.

Otázka: Lze vybrat množinu předmětů $A' \subseteq A$ tak, aby platilo

$$\sum_{a \in A'} s(a) \leq B \text{ a } \sum_{a \in A'} v(a) \geq K?$$

Věta

BATOH je NP-úplný problém.

- NP-těžkost lze ukázat snadným převodem z **LOUPEŽNÍKŮ**.

ROZVRHOVÁNÍ (SCHEDULING)

Instance: Množina úloh U , s každou úlohou $u \in U$ asociovaná doba zpracování $d(u) \in \mathbb{N}$, počet procesorů m , limit $D \in \mathbb{N}$.

Otázka: Lze úlohy U rozdělit na m procesorů tak, aby byly všechny úlohy zpracované v časovém limitu D ?

Věta

ROZVRHOVÁNÍ je NP-úplný problém.

- NP-těžkost lze ukázat snadným převodem z LOUPEŽNÍKŮ.

Třída co-NP

Tautologie

Tautologie výroková formule, která je splněna každým ohodnocením

Příklady tautologií

Sylogismus $[(x \implies y) \wedge (y \implies z)] \implies (x \implies z)$

Kontrapozice $(x \implies y) \iff (\neg y \implies \neg x)$

De Morganova pravidla $\neg(x \vee y) \iff (\neg x \wedge \neg y)$

Důkaz sporem $[(\neg x \implies y) \wedge (\neg x \implies \neg y)] \implies x$

Problém tautologie

TAUTOLOGIE (TAUT)

Instance: Výroková formule φ

Otázka: Je φ tautologie?

Patří **TAUT** do **NP**?

- Jak ověřit, zda daná formule je tautologie?
 - Zkontrolovat pravdivostní tabulku
 - Důkaz z axiomů výrokové logiky
 - ...

Není znám polynomiální verifikátor pro **TAUT**.

$$\text{TAUT} = \{\langle \varphi \rangle \mid \varphi \text{ je tautologie}\}$$

- Předpokládejme, že každý řetězec kóduje nějakou výrokovou formuli
- Pak doplněk $\overline{\text{TAUT}}$ je definován takto

$$\overline{\text{TAUT}} = \{\langle \varphi \rangle \mid \varphi \text{ není tautologie}\}$$

- φ **není tautologie** $\iff \varphi(\mathbf{a}) = 0$ pro nějaké ohodnocení \mathbf{a}
- Polynomiální verifikátor $V(\varphi, \mathbf{a})$ pro $\overline{\text{TAUT}}$ ověří, zda $\varphi(\mathbf{a}) = 0$

$\overline{\text{TAUT}}$ patří do NP

Definice

$$\text{co-NP} = \{A \mid \overline{A} \in \text{NP}\}$$

- Jazyk A patří do co-NP, právě když existuje polynomiální verifikátor V a polynom $p(n)$, pro něž platí

$$A = \left\{ x \mid (\forall y \in \{0, 1\}^{p(|x|)}) [V(x, y) \text{ přijme}] \right\}.$$

TAUT patří do co-NP

Definice

Jazyk B je

co-NP-těžký pokud pro každý jazyk $A \in \text{co-NP}$ platí $A \leq_m^P B$

co-NP-úplný pokud je co-NP-těžký a současně $B \in \text{co-NP}$

Věta

Jazyk A je co-NP-úplný, právě když \overline{A} je NP-úplný

Důkaz.

Plyne z faktu, že pro každé dva jazyky A a B

$$A \leq_m^P B \iff \overline{A} \leq_m^P \overline{B}$$

Dva co-NP-úplné problémy

- Jazyky splnitelných a nespjitelných formulí

$$\text{SAT} = \{\langle \varphi \rangle \mid \varphi \text{ je splnitelná}\}$$

$$\overline{\text{SAT}} = \{\langle \varphi \rangle \mid \varphi \text{ je nespjitelná}\}$$

- Problém SAT je NP-úplný
- Z toho plyne, že $\overline{\text{SAT}}$ je co-NP-úplný
- $\overline{\text{SAT}} \leq_m^P \text{TAUT}$ funkcí $f(\langle \varphi \rangle) = \langle \neg \varphi \rangle$

Problémy $\overline{\text{SAT}}$ a TAUT jsou co-NP-úplné.

Věta

Pokud nějaký NP-úplný problém A patří do co-NP, pak $\text{NP} = \text{co-NP}$.

- Protože $A \in \text{co-NP}$, platí $\overline{A} \in \text{NP}$
- Uvážíme-li $B \in \text{NP}$, pak $B \leq_m^P A$ (z NP-úplnosti A)

$\Rightarrow \overline{B} \leq_m^P \overline{A}$, tedy $\overline{B} \in \text{NP}$

$\Rightarrow B \in \text{co-NP}$

- Z toho plyne $\text{NP} \subseteq \text{co-NP}$
- Díky symetrii též $\text{co-NP} \subseteq \text{NP}$

Nevíme, zda platí $\text{NP} = \text{co-NP}$ nebo $\text{NP} \neq \text{co-NP}$

Třída DEC

Jazyky rozhodnutelné Turingovými stroji

Třída P

Jazyky rozhodnutelné Turingovými stroji **v polynomiálním čase**

NP a částečná rozhodnutelnost

Třída PD (částečně rozhodnutelné)

- Přijímané Turingovými stroji
- Ověřitelné jazyky
- $A \in \text{PD} \iff$ pro nějaký $B \in \text{DEC}$

$$A = \{x \mid (\exists y \in \{0, 1\}^*)[\langle x, y \rangle \in B]\}$$

Třída NP (nedeterministicky polynomiální)

- Přijímané **nedeterministickými TS** v polynomiálním čase
- **Polynomiálně** ověřitelné jazyky
- $A \in \text{NP} \iff$ pro nějaký $B \in \text{P}$ a polynom $p(n)$

$$A = \{x \mid (\exists y \in \{0, 1\}^{p(|x|)})[\langle x, y \rangle \in B]\}$$

Třída co-PD

- Doplnky částečně rozhodnutelných jazyků
- $A \in \text{co-PD} \iff$ pro nějaký $B \in \text{DEC}$

$$A = \{x \mid (\forall y \in \{0, 1\}^*)[\langle x, y \rangle \in B]\}$$

Třída co-NP

- Doplnky jazyků v NP
- $A \in \text{co-NP} \iff$ pro nějaký $B \in \text{P}$ a polynom $p(n)$

$$A = \{x \mid (\forall y \in \{0, 1\}^{p(|x|)})[\langle x, y \rangle \in B]\}$$

Dle Postovy věty

$$\text{DEC} = \text{PD} \cap \text{co-PD}$$

zatímco víme pouze

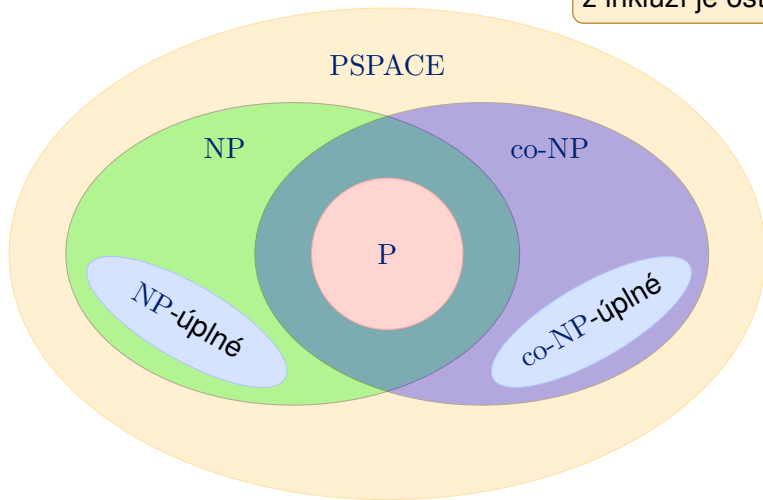
$$P \subseteq \text{NP} \cap \text{co-NP}$$

- Obvykle se předpokládá, že inkluze je ostrá
- Nicméně, neumíme vyloučit, že $P = \text{NP} = \text{co-NP}$

Vztahy mezi třídami

Všechny jazyky

Nevíme, zda některá
z inkluzí je ostrá

Třída #P

#SAT

Instance: Formule φ v KNF

Hodnota: Počet modelů φ

Pokud #SAT lze vyčíslit v polynomiálním čase, pak $P = NP$

- Polynomiální algoritmus pro #SAT bychom mohli použít k rozhodnutí SAT

$$\varphi \text{ je splnitelná} \iff \#SAT(\varphi) > 0$$

- Těžkost #SAT je způsobená těžkostí SAT

Počítání cyklů

#CYCLE

Instance: Orientovaný graf $G = (V, E)$

Hodnota: Počet cyklů G

- **Snadné** ověřit, zda G obsahuje cyklus
- **Těžké** určit počet cyklů v G

Věta

Pokud #CYCLE lze vyčíslit v polynomiálním čase, pak $P = NP$

- Ukážeme, že algoritmus vyčísлюjící #CYCLE lze použít k rozhodnutí problému HAMILTONOVSKÉ KRUŽNICE
- Problém HAMILTONOVSKÉ KRUŽNICE NP-úplný

Orientovaná Hamiltonovská kružnice

ORIENTO VANÁ HAMILTONOVSKÁ KRUŽNICE (OHK)

Instance: Orientovaný graf $G = (V, E)$.

Otázka: Obsahuje G cyklus délky $n = |V|$?

Věta (Bez důkazu)

Problém **OHK** je NP-úplný.

Rozhodnutí OHK počítáním cyklů

- Předpokládejme, že $\#CYCLE$ lze vyčíslit v polynomiálním čase
- Ukážeme, že OHK lze rozhodnout v polynomiálním čase
- Popíšeme polynomiální převod orientovaného grafu G na orientovaný graf G'

$G = (V, E)$ má
Hamiltonovskou
kružnici

$\#CYCLE(G') \geq n^{n^2}$
kde $n = |V|$

Předpoklad: $n = 2^k$ pro nějaké $k \in \mathbb{N}$

V opačném případě upravíme G takto:

- Položme $k = \lceil \log_2 n \rceil$
- Vybereme vrchol $s \in V$
- Nahradíme s dvěma vrcholy s_{in} a s_{out} s hranami

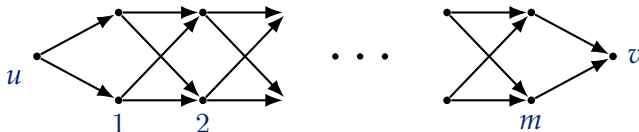
$$E_{\text{in}} = \{(u, s_{\text{in}}) \mid (u, s) \in E\}$$

$$E_{\text{out}} = \{(s_{\text{out}}, u) \mid (s, u) \in E\}$$

- Spojíme s_{in} s s_{out} cestou procházející $2^k - n - 1$ nově přidanými vrcholy
- Výsledný graf
 - má 2^k vrcholů a
 - obsahuje hamiltonovskou kružnici, právě když ji obsahuje G

Konstrukce G'

Každou hranu (u, v) nahradíme následujícím podgrafem

- Podgraf má $m = n \log_2 n$ úrovní
- Podgraf je acyklický
 - Cykly G' odpovídají cyklům G
- Podgraf obsahuje 2^m orientovaných cest z u do v

Cyklus v G délky ℓ dává vzniknout $(2^m)^\ell$ cyklům v G' .

Použití G' pro rozhodnutí OHK

- Nechť G obsahuje hamiltonovskou kružnici
 - Počet cyklů v G' je alespoň

$$(2^m)^n = (2^{n \log_2 n})^n = n^{n^2}$$

- Nechť G neobsahuje hamiltonovskou kružnici
 - Každý cyklus v G má délku nejvýš $n - 1$
 - G obsahuje nejvýš n^{n-1} cyklů
 - Počet cyklů v G' je tedy nejvýš

$$(2^m)^{n-1} \cdot n^{n-1} = \left(2^{n \log_2 n} \cdot n\right)^{n-1} = n^{(n+1)(n-1)} = n^{n^2-1} < n^{n^2}$$

G obsahuje hamiltonovskou kružnici $\iff \#CYCLE(G') \geq n^{n^2}$.

Definice

Funkce $f : \Sigma^* \rightarrow \mathbb{N}$ patří do třídy #P, pokud existuje polynomiální verifikátor V a polynom $p(n)$ takové, že pro každý $x \in \Sigma^*$ platí

$$f(x) = |\{y \in \{0, 1\}^{p(|x|)} \mid V(x, y) \text{ přijme}\}|.$$

- Alternativně, f patří do #P, pokud pro nějaký polynomiální NTS M platí

$$f(x) = \text{počet přijímajících výpočtů } M(x)$$

Třídy NP a #P

Třída NP zachycuje problémy, v nichž se ptáme po existenci polynomiálního certifikátu

- Existuje polynomiální certifikát pro daný vstup?

Třída #P zachycuje problémy, v nichž chceme určit počet certifikátů

- Kolik certifikátů pro daný vstup existuje?

Počítání certifikátů může být těžší než hledání jednoho

Příklad

Uvažme rozdíl mezi

- ověřováním acykličnosti orientovaného grafu (lehké) a
- počítáním cyklů v orientovaného grafu (těžké)

Pozitivita funkce f

POZITIVITA f

Instance: $x \in \Sigma^*$

Otázka: $f(x) > 0$?

Věta

Je-li $f \in \#P$, pak **POZITIVITA** f patří do NP.

- Nechť V je polynomiální verifikátor a $p(n)$ polynom, které splňují

$$f(x) = |\{y \in \{0, 1\}^{p(|x|)} \mid V(x, y) \text{ přijme}\}|$$

- Pak V je polynomiální verifikátor pro **POZITIVITA** f
- **POZITIVITA** f tedy patří do NP.

Věta

Pro funkci $f \in \#P$ je otázka náležení do množiny $S_f = \{(x, N) \mid f(x) \geq N\}$ výpočetně ekvivalentní (až na polynomiální faktor) výpočtu f .

- 1 $(x, N) \in S_f$ lze jednoduše rozhodnout se znalostí hodnoty $f(x)$
- 2 $f(x)$ lze určit pomocí polynomiálního počtu dotazů typu „ $(x, N) \in S_f$?“
 - Nechť V je polynomiální verifikátor a $p(n)$ polynom, které splňují

$$f(x) = |\{y \in \{0, 1\}^{p(|x|)} \mid V(x, y) \text{ přijme}\}|$$

- Tedy $0 \leq f(x) \leq 2^{p(|x|)}$
- Použijeme binární vyhledávání k určení hodnoty $f(x)$
- Stačí $O(p(|x|))$ dotazů

Věta

Hodnotu $f \in \#P$ lze vyčíslit v polynomiálním prostoru

- Nechť V je polynomiální verifikátor a $p(n)$ polynom, které splňují

$$f(x) = |\{y \in \{0, 1\}^{p(|x|)} \mid V(x, y) \text{ přijme}\}|$$

- K určení hodnoty $f(x)$ stačí pustit $V(x, y)$ pro každý řetězec $y \in \{0, 1\}^{p(|x|)}$
- $f(x)$ je pak počet přijatých certifikátů

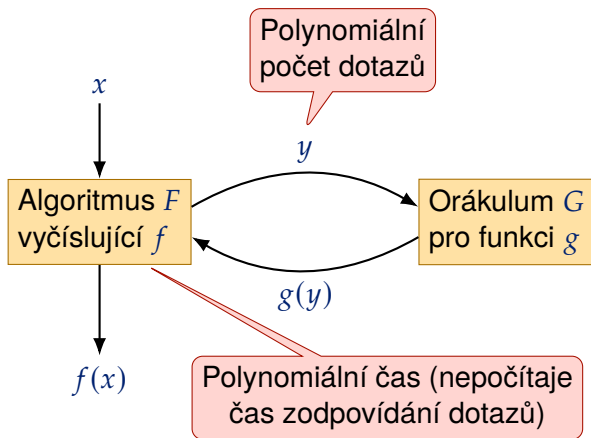
Definice

Funkce f je **polynomiálně převoditelná** na funkci g ($f \leq_P g$), pokud lze f vyčíslit v polynomiálním čase algoritmem, který má přístup k orákulu funkce g .

- Algoritmus vyčísující $f(x)$
 - Má přístup k **orákulu**, které určí $g(y)$ pro libovolný řetězec y
 - Orákulu může položit polynomiální počet dotazů
 - Algoritmus pracuje v polynomiálním čase, za předpokladu, že orákulum odpovídá okamžitě

Převoditelnost funkcí (princip)

$f \leq_P g$ = „pomocí g umíme spočítat f v polynomiálním čase“

#P-úplnost

Definice

Funkce $g \in \#P$ je **#P-úplná**, pokud $f \leq_P g$ pro každou funkci $f \in \#P$.

Věta

Funkce $\#SAT$ je #P-úplná.

- Plyne z převodu, kterým jsme ukazovali **NP-úplnost SAT**
- Podívejme se na to podrobněji

#P-úplnost #SAT

- Uvažme $f \in \#P$
- Nechť V je polynomiální verifikátor a $p(n)$ polynom, které splňují

$$f(x) = |\{y \in \{0, 1\}^{p(|x|)} \mid V(x, y) \text{ přijme}\}|$$

- Uvažme následující nedeterministický TS M

Výpočet M se vstupem x

- 1 Nedeterministicky vyber $y \in \{0, 1\}^{p(|x|)}$
 - 2 Pusť $V(x, y)$
 - 3 **if** $V(x, y)$ přijal **then** přijmi **else** odmítni
-

$$f(x) = \text{počet přijímajících výpočtů } M(x)$$

Vyčíslení f pomocí $\#SAT$

- V důkazu Cookovy-Levinovy věty jsme popsali konstrukci KNF φ , která s každým hodnocením \mathbf{a} splňuje

$$\varphi(\mathbf{a}) = 1 \iff \mathbf{a} \text{ reprezentuje přijímající výpočet } M(x)$$

- Navíc platí, že mezi modely \mathbf{a} formule φ a přijímajícími výpočty $M(x)$ je bijekce
- Platí tedy $f(x) = \#SAT(\varphi)$
- Následující algoritmus vyčísluje $f(x)$:
 - 1 V polynomiálním čase zkonstruuje φ
 - 2 Vrať $\#SAT(\varphi)$

$$f \leq_P \#SAT$$

Parsimonious převod

Definice

Polynomiální převod z problému A na problém B je **parsimonious**, pokud zachovává počet certifikátů.

- Je-li A převoditelný na B parsimonious převodem, pak $\#A \leq_P \#B$
- Převod z $A \in \text{NP}$ do SAT , který jsme popsali v důkazu Cookovy-Levinovy věty, je parsimonious
- funkce $\#\text{SAT}$ je proto $\#P$ -úplná

Disjunktivní normální forma

Literál výroková proměnná x nebo její negace $\neg x$

Term konjunkce literálů

- Například $x \wedge \neg y \wedge \neg z$
- Prázdný term je splněný (\top)

DNF formule je v **disjunktivní normální formě**, pokud jde o disjunkci termů

Příklad

Následující formule je v DNF

$$\psi = x \vee (\neg y \wedge z) \vee (\neg x \wedge y) \vee (\neg x \wedge \neg y \wedge \neg z) \vee (x \wedge \neg z)$$

Splnitelnost DNF

- V polynomiálním čase lze rozhodnout, zda DNF ψ je splnitelná
 - Ověříme, zda je splnitelný jeden z termů ψ
 - Term T je splnitelný $\iff T$ neobsahuje $x \wedge \neg x$ pro žádnou proměnnou x
- Pro danou KNF φ lze jednoduše zkonstruovat DNF $\psi \equiv \neg\varphi$
 - Použijeme De Morganova pravidla

$$\neg(a \wedge b) \equiv \neg a \vee \neg b \quad \text{and} \quad \neg(a \vee b) \equiv \neg a \wedge \neg b$$

Uvažme KNF

$$\varphi = \neg x \wedge (y \vee \neg z) \wedge (x \vee \neg y) \wedge (x \vee y \vee z) \wedge (\neg x \vee z)$$

Aplikací De Morganových pravidel na $\neg\varphi$ dostaneme DNF $\psi \equiv \neg\varphi$

$$\psi = x \vee (\neg y \wedge z) \vee (\neg x \wedge y) \vee (\neg x \wedge \neg y \wedge \neg z) \vee (x \wedge \neg z)$$

Počítání modelů DNF

- Definujeme funkci $\# \text{DNF-SAT}$, která pro každou DNF ψ splňuje

$$\# \text{DNF-SAT}(\psi) = |\{\mathbf{a} \mid \psi(\mathbf{a}) = 1\}|$$

- $\# \text{DNF-SAT}$ patří do $\#P$

Věta

$\#SAT \leq_P \# \text{DNF-SAT}$, tedy funkce $\# \text{DNF-SAT}$ je $\#P$ -úplná.

Výpočet $\#SAT(\varphi)$ s pomocí $\# \text{DNF-SAT}$

Vstup: KNF φ

- 1 $n \leftarrow$ počet proměnných v φ
 - 2 $\psi \leftarrow$ DNF ekvivalentní $\neg\varphi$
 - 3 **return** $2^n - \# \text{DNF-SAT}(\psi)$
-

Počet perfektních párování v bipartitním grafu

PERFEKTNÍ PÁROVÁNÍ V BIPARTITNÍM GRAFU (BPM)

Instance: Bipartitní graf $G = (V = A \cup B, E \subseteq A \times B)$, kde $|A| = |B|$.

Otázka: Existuje v G párování velikosti $|A| = |B|$?

Věta (Bez důkazu)

Funkce $\# \text{BPM}$ je $\# \text{P}$ -úplná.

Permanent matice

Definice

Je-li A matice typu $n \times n$ definujeme permanent A jako

$$\text{perm}(A) = \sum_{\pi \in S(n)} \prod_{i=1}^n a_{i,\pi(i)},$$

kde $S(n)$ je množina permutací množiny $\{1, \dots, n\}$.

- „Determinant“, kde neuvažujeme znaménko permutace.
- Je-li A matice sousednosti bipartitního grafu G , pak $\text{perm}(A)$ určuje počet perfektních párování G .

Věta (Bez důkazu)

Funkce perm je $\#P$ -úplná.